263 т. сбе-н.

НОВИЙ СВІТ

Працююча Молодь в друкарні і видавництвах "Новий Світ" і "Молоде Життя" в Монтреалі.

Грудень
1929

Ціна цього числа
10 центів

THE NEW WORLD

Illustrated Ukrainian Monthly Magazine of Culture and Knowledge.

Published by The New World Library & Printing Co.

1418 City Hall Ave. Montreal, Que

Tel. LAncaster 1361

НОВИЙ СВІТ

Культурно-освітний ілюстрований місячник

Річна передплата $1.00 per year — — — — Поодиноке число 10ц

Рік—Vol 11. Грудень—1929—December Ч. 5—12

ЗМІСТ:

	Сторона
М. Тарновський— Встаньте потоптані!	33
М. Ірчан	34
Переяславська угода і радянський союзний статут	36
М. Железняков—Що коштувала світова війна 1914—1918 р р.	38
Іван Франко—Культура середніх віків	40
Howard Ross, K.C., D.C.L. of Montreal Bar—Манітоба, найстарша степова провінція	44
Орлеанська Діва	46
Причина рака	47

THE NEW WORLD LIBRARY & PRINTING CO.

Box 1092

MONTREAL - - - - - - - - CANADA

Перенос й улаштування Друкарні і Бібліотеки "Новий Світ" на новому місці припинили були видавання культурно-освітнього місячного журнала "Новий Світ" в Монтреалі. Дальші числа цього журнала будуть виходити правильно.

З днем 28. грудня ц. р. починають розсилатися виграшки і подарки розіграшки в користь місячного журнала "Новий Світ". Точний виклід цьої розіграшки буде оголошений в найближших числах "Нового Світу"

В друкарні "Новий Світ" в Монтреалі вигадано новий і дуже цікавий "Український Щоденник". Формат, зміст й друкарська штука нового вигаданого часопису цілком відмінні від старих щоденників. Цей часопис може видаватися що найменше 50 процент дешевшим коштом як якийбудь сьогоднішній щоденник.

ПЕРЕДПЛАЧУЙТЕ Й ЧИТАЙТЕ "НОВИЙ СВІТ" І "МОЛОДЕ ЖИТТЯ"!

М. Тарновський

ВСТАНЬТЕ ПОТОПТАНІ!

В мене серце червоне—
Пятикутна зоря;
Моє серце червоне
Пробиває моря.
Встаньте потоптані!
Встаньте неволені
Пролетарі!

Я обняти Вас хочу,—
Хочу бачити Вас
У великому серці,
В пятикутній зорі!

В мене дух, що порушує скали,
В мене дух, що формує життя.
І ненавидить дух мій неволю
Та розвічує сон—забуття.
Встаньте потоптані!
Встаньте неволені
Пролетарі!

Я обняти Вас хочу,—
Хочу бачити Вас
У великому серці—
В пятикутній зорі!

М. Ірчан

(З приводу виїзду на Радянську Україну)

ПІСЛЯ пять і пів року праці серед укрїнського робітництва в Канаді виїхав на радянську Україну т. М. Ірчан, молодий і вельми талановитий письменник, відомий вже не тільки в українських літературних колах але й деяких частинах світового пролетарського художнього письменства.

Попрацювавши з українською робітничою громадою м. Вінніпеґу у вечорі 20-го травня на влаштований з цього приводу товариський вечірці в тамошнім Українськім Робітничім Домі, т. Ірчан пустився слідуючого дня в далеку дорогу. В переїзді через Канаду приставав по кілька днів по більших канадійських містах для побачення і прощання з місцевими українськими робітниками, а на пароплав всів 1-го червня в м. Ню Йорку, оглянувши на протязі трьох днів це диво-місто і познайомившись там з орґанізованим українським робітництвом, що з одушевленням витало його і прощало на масовім мітинґу в Українськім Робітничім Домі.

Тих кілька років життя і праці т. Ірчана в Північній Америці дали справді світлу сторінку в дотеперішній історії українського робітництва і фармерства на цьому континенті, а в історії наших братів в Канаді ця сторінка остане на довгий час, або й на завжді, найбільш світлою.

Багато й дуже багато завдячують цьому 33-літньому пролетарському письменникові українські робітниче-фармерські орґанізації і установи Канади так з погляду свого фізичного розвитку і зросту, як і з погляду свого ідейного і духового вишколення і виховання. Було щось в самій присутности цієї людини в орґанізаційному центрі працюючих Канади—щось звичайній оцінці і мірі не підлягаюче, а від чого і центр і усі його складові частини на місцях набирались додаткових життевих сил, що вели ті українські робітничі і фармерські орґанізації до замітних успіхів на усіх ділянках їх праці. Сьогодні вони є зразком робітничої орґанізованости, солідарности і активности не лиш для іміґрантського, але й для тубильчого робітничого населення Канади. Може й не цілком і не якраз тому, що у Вінніпеґу працював редактором при журналах "Робітниця" і "Світ Молоді" т. Ірчан, але й годі вважати сустіком і припадком факту, що саме тоді, підчас побуту автора "Родини Щіткарів" в Канаді, українське робітництво тої країни найбільше прозріло, освідомилося і зазнало справді подиву гідних успіхів у своїй громадській діяльности. Сила, що створила ці здобутки, була безперечно в якійсь мірі розбуджена і урухомлена впливом творів т. Ірчана і впливом його особистого побуту серед українських робітників і фармерів Канади. "Його праця в робітничому русі Канади лишила глубокий слід" —каже "Світ Молоді", і цей вислів вповні підтверджує та зсумовує сказане тут нами.

Видавництво "Новий Світ", заходом якого вийшла збірка Ірчанових оповідань під заг. "Проти Смерти", мало тамож нагоду попращати його особисто перед його виїздом з Канади, і на цім місці щераз, від себе і від своїх читачів, щиро прощає Дорогого Товариша і видатного культурного працівника нової робітниче—селянської України, та шле за ним сердечні побажання довгого віку та щораз-то більших успіхів у творенню нових цінностей для літературної скарбниці України.

Переяславська угода і радянський союзний статут

НА ПОЧАТКУ цього року минуло 275 років від часу угоди України з Московщиною, відомої під назвою "Переяславської Угоди".

Точну дату цього акту означити не можна. Не булаж нею дата переяславської Ради (8-го січня 1654), це була тільки одностороння, прінціпова заява України про бажання союза з Московщиною. Так само односторонім було й рішення московського Земського Собору (в осени 1653 року) про прінціпову згоду на союз з Україною. Тільки після цих заяв поїхали українські посли в Москву на переговори про зміст союзного договору; переговори ті тяглися якийсь час, а дати їх остаточної редакції нема. Певне одначе те, що тільки 15-го березня 1654 року московський уряд склав і підписав грамоту про союз з Україною, призначену для підлеглого Москві Козацтва Донського.

Одже, в кожнім випадку, 275-ті роковини союза України з Московщиною припадають на початок цього, 1929 року.

Той союз 275 років тому назад безперечно був найважнішим політичним актом в українській минувшині і був одною з ґрунтових подій в історії Росії і цілої Східної Европи. Наслідки його тяжили майже три століття на долі української землі, а спадщина та і досі ще остаточно не зліквідована, не зважаючи на великі зусилля, української та російської революції 1917—18 років.

Навколо тієї події виросла вже ціла література, присвячена спробам висвітлити правно-державний зміст та змисл Переяславської постанови. Очевидна річ, що літературою цією тут займатися ми не можемо. Можемо тільки коротко сказати, що ідеологи російського націоналізму намагаються витолковувати акт 1654 року як здійснення орґанічної російської програми (збирання руських земель),—Українська сторона натомість бачить у Переяславському акті тільки союз міжнародного характеру між Україною і Московщиною, який заключено задля цілком певних та означених цілей і який можна тому розвязати в певних означених обставинах.

Немає найменшого сумніву, що Хмельницький і Переяславська Рада бачили в союзі з Московщиною тільки одну міжнародню комбінацію, одну з поміж кількох інших можливих комбінацій—турецької, татарської, шведської, молдавської, навіть польської і донської. В своїому зусиллі визволити зпід польського ярма всі українські історичні й етнографічні землі і об'єднати їх в окрему, соборну, суверенну українську державу зі Львовом, Перемишлем, Ярославом і Холмом на заході,—Хмельницький шукав союзників всюди, також і з боку Московщини. Коли Московщина вагалася піти на союз з Хмельницьким, він грозив їй війною; а коли, після 1654 р. вона не виконала всіх своїх союзницьких обов'язків і погодилася з Польщею, Хмельницький розпочав ладитися до походу на Москву.—Смерть обірвала заходи його в цьому напрямку. Все це є безперечним доказом того, якими чужими і

противними були Хмельницькому всякі (об'єдінітельскіе ідеали), які нам нидають йому нині всілякі російські націоналісти. Він хотів української свободи, української соборности, української державної самостійности, а союз з Московщиною мав йому служити одним із засобів, одним із шляхів до тієї мети.

* * *

Що не так воно сталося, як Хмельницький задумав був у Переяславі та що Україна, замість міжнародного союзу з Московщиною опинилася кінець кінців у підданстві Росії, ще й до того відрізана від своїх західно-українських земель, винуватити за це Хмельницького тяжко. Вину цього слід шукати в хижацькому характері московсько-російського панства, та—ще більше, бодай—в національній безхарактерности й політичній нікчемности українських пануючих клас: спершу козацьких старшин, згодом також і українського міщанства. Щой-но прихід до влади української трудящої класи, робітничої і селянської, поклав межу русіфікаторським від'ємним наслідкам Переяславського акту тай широко й надійно розкрив дорогу до розвинення і використання додатніх можливостей Переяславської ідеї—ідеї вільного союзу між класами трудящих двох великих націй Східної Европи, між суверенними державами української і російської.

Не повторюючи тут резонів пролетарської єдности, що вяжуть обидві держави, тривкий союз між Україною і Росією—потрібний цим обом республикам ще з цілої низки инших важних причин: ґеоґрафічно-військових національно-політичних, господарських, поселенських. Зупинімось тільки на двох—трьох, найголовніших.

Безприкладно довгий, 300 кілометрів, українсько-російський кордоч може бути обосторонно забезпечений тільки союзом і військовою угодою. Природних границь там майже немає, ані частоколами, ні фортецями такої довгої лінії ніхто ніде ще не забезпечував.

Свобідний перевіз товару до Балтійського моря Україні так само потрібний, як Росії потрібний свобідний довіз до Чорного і Середземного моря.

Для здійснення української соборности шляхом остаточної розвязки польського питання в напрямку створення етнографічної Польщі Україні потрібна поміч північного союзника і сусіда. Без такого співділання важко й думати про визволення західних земель України зпід ярма.

Багатьом мільйонам української людности з одного і другого боку теперішніх кордонів потрібні великі простори в Середній і Далекій Азії. Забезпечити собі ці простори і стати твердою ногою над Тихим океаном, океаном будучинни, може Україна лише в згоді і в союзі з Радянською Росією та цілим Союзом, даючи союзникові своїому військове співробітництво проти замахів ворожих імперіялістів на українські й російські посілости в Далекому Сході. Зрікатися цих посілостей Україні так само не вільно, як не вільно зрікатися Галичини, Волині, Холмщини, Буковини...

* * *

Теперішній статут Радянського Союзу, забезпечуючи інтереси трудящих, одночасно є могучим, епохальним кроком в напрямі, визначеним Украї-

ні географією, історією економікою і—головно—національно-державною стихією. Статут цей вже знищив велику частину ганебних і шкідливих наслідків Переяслава, здійснив значну частину додатніх і корисних елементів переяславської ідеї. Те, що не вдалося Богданові тому майже 300 літ—побудувати союз України з Московщиною на базах абсолютної рівности — вдалося в дуже значній мірі творцям союзного радянського статута. Революційні трудящі маси наших днів направляють те, що попсували були анархічні і безтямні козацькі ватажки і безхарактерне українське міщанство минулого періоду української історії.

Богдан Хмельницький був найбільшим українським "революціонером" минулих віків—рівним великому англійському "революціонерові" Кромвелеві. Обидва вони були синами своєї епохи з її політичним світоглядом, із своїми тодішніми класовими поглядами і стремліннями.

Добре й тривке в ділі Хмельницького відновила і на класових підставах переводить українська робітниче-селянська Революція.

"Укр. Вісти"

М. Железняков

Що коштувала світова війна 1914-1918 р.р.

КРОВ'Ю записана в історії людства чотирьохрічна світова імперіялістична війна 1914—1918 р.р. Минуло 15 років. За ці 15 років історики та статистики підрахували втрати й під сумували далеко ще не повні наслідки найжахливішої з воєн в історії людства. Залляті кров'ю зорані вздовж і поперек набоями ляни знову зрівняні. Поволі лагодиться й відновляються мозолястими руками тихже робітників та селян зовнішні руїни. Та жаху війни ніхто не може забути. Наслідки її такі великі, що їх кожний трудящий реально відчуває довкола себе. З особливою силою ці наслідки війни відчуває на собі робітнича кляса всього світу.

Що ж коштувала кровава бійня? Кожному зрозуміло, що наслідків світової війни не можна точно урахувати. Можна лише підсумувати загальні наслідки. Наявні наслідки дають приблизно таку картину втрат і збитків світової війни:

1. У світовій війні брали участь 34 держави. Обидві сторони виставили 67 мільойнів салдатів—робітників і селян ріжних країн, бо буржуазія

на фронт не йшла. Вона наживалася в запіллі, спекулювала й обжиралася коштом бідноти, гнаної на убій.

2. По найбільших країнах мобілізовано було:

Держави	Армії на початку війни	Мобілізовані армії за ввесь. час війни
Франція	800.000	8.400.000
Анґлія	280.000	8.700.000
ПАСШ	100.000	3.800.000
Німеччина . . .	625.000	11.000.000
Австрія	400.000	9.000.000
Росія	1 300.000	15.800.000

Решта мобілізованої підчас війни армії припаде на всі інші держави, що брали в ній участь.

За 4 роки війни забито 9.000.000 чоловіків, покалічено—17.950.000 чол. Кількости сиріт та вдів не злічити. Війна згноїла по таборах військово-полонених мільйони молодих людей за немовірно тяжких обставин, за голоду, холоду й хвороб.

Щоб зрозуміти величину цих чисел досить подати такий приклад: за всі разом узяті минулого сторіччя забито лише 4.500.000 чол. Це означає, що за 4 роки війни 1914 року, забито вдвое більше людей, ніж за минулі 125 років.

До цих втрат на фронті треба додати убуток населення, зв'язаний із війною. Якщо взяти ці підсумки, то ми побачимо, що в цій галузі за 4 роки війни збільшення смертности разом із забитими становитиме цифру в 15 млн. чол. а в наслідок зменшення народження проти минулих років до 1914 р.—20.300.000 чол. Отже, світова війна коштувала всього 35.500.000. чол. а разом з інвалідами, які хоч і живі, але не являють собою громадсько корисних людей—вибуло 52.950.000 чоловіків.

Не можна без страхіття перераховувати цих жахливих цифр. Навіть людська уява не може собі збагнути величину гір трупів. У народніх масах ішли розмови, що буржуазія почала війну для того, щоб зменшити кількість трудящих. Кількість безробітних і голодних на початок війни збільшувалася. Буржуазії треба було зберегти себе від гніву голодних робітничих мас. У цьому народньому наріканні, безперечно, була певна частка правди.

3. Видатки на війну становлять: Антата в цілому витратила протягом усієї війни 145.250.000.000 доларів, а центральні держави—62.300.000.000 даларів Разом вистрілено в повітря 207.700.000.000 доларів.

Щоб зрозуміти величину цієї суми треба зазначити, що за всі війни минулого сторіччя витрачено лише 20.550.000.000 дол. Отже, одна світова війна коштувала вдесятеро більше, ніж усі колишні війни.

Кожний із нас, прочитавши цю цифру, запитає, яких велетенських поліпшень у світовому народньому господарстві, промисловості, освіті й інших галузях життя можна було-б дійти коштом цієї воістину казкової су-

ми грошей. Але це буде можливе лише тоді, коли світовим господарством керуватимуть не капіталісти, а робітники та селяни.

Якщо до цих основних покажчиків збитків від війни додати ще убуток коней та інших матеріяльних цінностей, то витрати ці трудно буде подати в присгупних для середнього читача числах.

В наслідок такого шаленого розтрілювання цінностей державні борги всіх країн, що воювали, неймовірно збільшились. Сама Росія за 40 місяців війни заборгувала 65 міліярдів крб., що становить більше ніж половину всього багатства країни. Така ж картина й по всіх інших державах. Коли б платити ці борги, то кожний житець країн, що воювали, почавши від немовляти й кінчаючи бабою, що вже при смерті, повинен був би внести 540 дол. золотом.

Як висновки можна зазначити, що коли зорані гарматнями лани за 15 років зрівнялася і почала давати свій передвоенний максимум корисних продуктів харчування, то спадщина війни в формі державних боргів досі є тою перешкодою між капіталістичними країнами, довкола якої частигає нова ще більш винищувальна війна.

Вся сила написаних досі договорів угод та пактів про врегулювання военних боргів і заборону війни як знаряддя національної політики здатні лише на замалювання капіталістами дійсного стану речей.

Разом із цим перед світовою буржуазію стоїть ще складніше питання про те, як краще й швидше розправитися з ненависним їй Союзом Радянських Республік, де вся державна машина, господарство й культурне життя країни перебуває в руках робітничої кляси і який самим своїм існуванням закликає ввесь світовий пролетаріят захопити владу і знищити раз назавжди можливості виникнення воєн.

Цей заклик радянського пролетаріяту, пролетаріят усього світу почув 1 серпня 1929 р. й організовано виступив у капіталістичних країнах проти готованої війни з СРСР і на оборону країни диктатури пролетаріяту як вогнища світової пролетарської революції.

Світовий пролетаріят не дозволить, щоб ці жахливі числа знову повторилися. Робітники й селяни Радянського Союзу й трудящі всього світу міцно триматимуть бойовий червоний прапор у своїх руках, щоб пронести його за допомогою всіх трудящих світу через усю земну кулю й поставити його над будівлею світової комуни.

Іван Франко

Культура Середніх Віків

II.

ЩО ТАКЕ КУЛЬТУРА?

(Продовження)

Відповідна до цього матеріяльного боку була й духовна культура. Штука читання й писання річ дуже рідна; багато пісарів, королів, князів та баронів не вміє читати ані писати; книжка по дворах можновладців—рідкий гість і вважається великим скарбом. Комунікація між поодинокими містами і провінціями безмірно утруднена та небезпечна, доріг і гостинців мало, на них повно окрізь рогачок та митниць, а понад те віхто на такій порові не певний свойого добра свободи, й життя. Тим то люди сидять у своїх кутах; у дальшу дорогу вибратися може хиба той, хто має або сам оружну дружину, або має нагоду прилучитися до такої дружини якогось можного пана. Про сучасні події люди незнають; найважніших річей дізнаються пізно, не раз по роках, припадково, з наслуху. Місце нинішніх газет заступають чутки й слухи, та вони при загальній темноті і забобонности тодішніх людей набирають звичайно дивовижного, чудесного кольориту.

Того, що ми тепер називаємо поліцією, сторожею безпеки, державним судівництвом, у середніх віках нема зовсім. За свою особисту або своїх підданих безпеку кожний пан, кожний город мусів дбати окремо і на власну свою руку; судівництво в кожнім краю, в кожнім місті, для кожного стану й корпорації було окреме, усталене не жадним державним законом, а звичаєм, поведенцією або привілеєм; найвисші, коронні трибунали урядували рідко, були далеко і бували часто доступні більше для брязкучих, ніж для правничих та пергаментових доказів. Тай—що варті були хоч би найприхильніші вироки тих трибуналів, коли коронна власть звичайно не мала ніякої екзекутиви? Феодальна система, роблячи цісаря всевладним, абсолютним паном цілого краю, робила його разом із тим великою нулею Він роздавав землю в лено своїм вазалям, ті роздавали її поменшим вазалям, і кожний такий зверхник разом із землею віддавав підвладним і частку своєї необмеженої власти. Роздавши всі державні лена цісар лишався зовсім без нічого, мав лише стільки скільки посідав свойого приватного маєтку, і коли не хотів із своєї кишені докладати до свойого цісарства, то неміг у державі зробити нічого, до чого не подали помічної руки вазалі. Те, що сьогодні творить суть держави—адміністраційна машина, бюрократія, тоді не існувало. Щоб виконати присуд у якійбудь справі; де засуджений не хотів покоритися добровільно, цісар мусів кликати під оружє військову силу; він звичайно поручав екзекуцію (коли ходило о сильного винуватця) комусь із своїх довірених вазалів або мусів сам вирушати в поле проти свойого—ніби підданого. Кожне місто, кожний замок, які він здибав по дорозі, могли ставити йому оп р, замкнути перед ним свої брами, і їх приходилося облягати, здобувати з великими стратами в часі й людях. Екзекуція вироку звичайно бувала страшним судом; цісарські або князівські походи, підняті первісно в найсумирнішою метою—коронації, зроблення справедливости, помирення ворогів, значилися рядами пожеж, шибениць, зруйнованих замків та пограбованих міст. Середні віки, це часи безмежно довгих процесів із яких деякі тяглися по пару сот літ, часи ненастанних спорів за межі, за компетенцію, за першенство та набуті права, часи вічної провізорії, що хвиля на вічні віки признаваних і зараз потім доптаних і нівечених привілеїв, вічного нормовання і вічного безладдя.

Та серед цього хаосу звільна починають вироблятися тривкіші, ясніші центри—міста. Германські племена, що розвалили римську державу, хоч заховали її фірму, прийшли з лісів та піль; вони не знали міст і любили їх. В їх суспільно-політичнім порядку для міст не було місця. Феодалізм був порядком сільським, оперував лише такими поняттями, як замок, двір і село: Піддані для нього були селяни, що робили на хліб під охороною замку або ремесники, що працювали в самім замку, а по части в селі. Господарська система, на якій був оснований цей лад, було так зване натуральне господарство. Кожний замок, кожний двір з приділеним до нього районом підданства, це окремий світ для себе, наділений власними правами, сконцентрованими в особі пана. В тім світі все обертається довкола нього, але заразом так, щоб по за тим центром не мати по змозі ніяких звязків, ніякої залежности. Цей малий світок вистарчає сам собі у всім; він живе тим, що сам собі заробить, заспокоює всі свої потреби продуктами своєї власної праці; довіз чужих товарів обмежений цлами, митами, спеціяльними, правами. Те, що витворить людська праця в тім тіснім околі, а що збуває по заспокоєню необхідних потреб людности, йде звичайно до панського скарбу, творить його достаток, побільшуваний від часу до часу грабунком у постороннім, так само остро відмежованих світах або здобичею в далеких війнах. Податків у нинішнім значінню слова не було. Пан брав від підданих у роботизну або натуралії—худобу, дріб, збіжжя та інші рільні продукти, а сам за лено платив цісареві чи взагалі зверхникові не грішми, а услугами, воєнною службою. Грошей було дуже мало і потреби їх не відчувано так як нині.

Та ось звільна, звичайно на руїнах римських муніціпій та навязуючи до їх на пів забутих традицій, розвиваються міста і вносять у той хаотичний світ нові елементи нового ладу. Під охороною мурів і війська тут у перве віднаходять люди трохи спокою,—мають час подумати про ширший світ і вищі культурні потреби. Перший мотор—жадоба зиску, гонить мешканців надбережних міст на море, до торговлі. На морі дорога була безпечніша ніж на суші; там не було ані рогачок, ані мостів, ані вузьких проїздів, де чатували на купця на пів голі розбійники та закуті в заліво рицарі, ще гірші розбійники. Правда, й по морі снували чайки піратів, прибережних мешканців або далеких Норманів, але з ними була лекша рада; вистарчило мати більший корабель або кілька більших кораблів і на кожнім порядно узброєну залогу і можна було легко оборонитися від них. А торговля, особливо зі Сходом, була дуже поплатна.

З кінцем середніх віків рицарство починає набирати замилування до пишної зброї і дорогих, заморських строїв: шовків, атласів, адамашків, футер. Перли й дороге каміння починають украшати зарівно щити, шоломи та мечі рицарів, як і одежу та тіло їх пань. Дамасценські шаблі, сараценські панцирі робляться дуже попитним і дорогим артикулом так само, як перські тканини, коври, шалі. Міста, що причинилися найбільше до розширення того замилування допвшноти, тягнуть із нього найбільшу користь. Вони виробляють собі привілеї на торги й ярмарки, на вільні стації й факторії, на свободу від мит і оплат, на биття власної монети. З міст іде на села, до замків і до хат, гріш і товар, вироби промислу й вісти про далекі краї та невідомі порядки за морем, ідуть продукти далекої

чужини, індійське коріння, приправи до страв, моди одежі, нові звичаї й нові культурні потреби.

Але з них іде ще щось більше. Феодальний лад, це лад par excellence воєнний; його мета—війна; його зверхник, це головний ватажок; аванс у ньому залежить від хоробрости сили здібности до мордования та грабования; це лад аристократичний, оснований на родовім принціпі більше ніж на особистій вартости й заслузі. В містах здобуває собі перевагу інший принціп—праці, особистої взаслуги, знання і вмілости, заслуги коло загального добра. Корпорація, загал рівноправних горожан займає тут місце одного феодального пана. Хоча доступ до того загалу рівноправних не кожному можливий і нікому не легкий, та все таки він не загороджений незломними межами родової величности, допускає набування прав людьми низше народженими, допускає свобідніше кружляння суспільних соків. Корпорація, громада рівноправних дбає пильно, щоб її спільне право не було вкорочене ані супроти загалу, ані супроти одиниці. Виробляється почуття клясової солідарности, яке Французи й досі називають ésprit du corps—духом корпорації. Коли оден член корпорації визначиться чимось, здобуде чи то більший маєток, чи вищу почесть, чи більшу заслугу, вся корпорація почуває себе вшанованою і почеснішою в своїм члені; повстає змагання до ширшої конкуренції, благородна емуляція між рівними, щоб випередити оден одного, між нижшими, щоб дістатися в круг висших. Виробляються звільна принціпи новочасної демократії, що лягла непохитною основою всеї нашої новочасної культури.

Не було в середніх віках і того, що ми називаємо наукою. Найвищим, одиноким духовим інтересом була релігія, було змагання до спасенія душі. Віра була жива, історичне знання дуже мізерне, критика рівна вере. Середньовіковий чоловік, навіть по тодішньому найученіший, зовсім не мав перспективи часу й обставин; він вірив, що римське цісарство трівае непорушно й до його днів, і що значить, римські цісарі були такі самі цісарі, як і цісарі його часу, жили в таких самих феодальних обставинах, окружені баронами, князями та рицарями. Ту саму перспективу переношенно й на Христа: в віршованій старонімецькій евангелії черця Отфріда Христос являється добрим, ласкавим князем (Herzog), апостоли, це його воєводи, ученики, це його дружина. В середньовікових повістях повно таких—по нашому-б сказати, анахронізмів та наівностей, які тоді не разили нікого. Александер Великий і Троянська війна, Еней і Вергілій представлені середньовіковими рицарями або чарівниками.

Загалом факти поганської історії інтересували тодішніх людей мало, з виїмком хиба початкової, казочної історії Риму та легенд про Трою; для цих не погасав інтерес через те, що, як уже було згадано, в історії Риму й його заснования добачувано боже призначення до панования над світом, політичне, світське откровення, рівнобіжне і майже рівнозначне з релігійно-церковним откровенням, зложеним у Біблії. Не диво, що до цього легендового пня троянського походження Римлян силкувалися в середніх віках навязувати свій початок усі знатніші шляхетські роди, всі пануючі доми не лише в Італії, але також у Англії й Франції і навіть геть пізніше в Польщі та Угорщині знайдемо в старих гербаріях масу видумок на цю тему. Англійці, це потомки Енеєвого сина Брута (Brut—відси Брітія, Брітанія).

Howard Ross, K.C., D.C.L.
of the Montreal Bar

Манітоба, Найстарша Степова Провінція

ДУМКА про канадійський Захід є завжди тісно злучена з думкою про місто Вінніпеґ, де свого часу був Форт Ґеррі та важний центр торговлі шкірами з диких тварин. Історія цієї торговлі сягає навіть дальше в минуле. Стара Нортвест Компанія і Гудсон Бей Компанія, мали свої торговельні станиці при устю ріки Ассінібойн вже в 1738 році. Ла Верендріе, славний канадийський дослідник, побудував був форт Руж саме там, де тепер стоїть столиця Манітоби зі своїм 300-тисячним населенням.

І як швидко наступали різні зміни! Форт Ґеррі (тепер назва гарного новітнього готелю в Вінніпеґу) та інші нечисленні торговельні станиці були спершу одинокими оселями білих людей. А ціла країна що становить тепер чотири західні провінції, була заселена рухливими Індіянами, а на преріях (степах) чорніли стади диких буйволів. Сьогодні на місцях старих торговельних станиць стоять новітні міста зі своїми гарними державними будинками, а там де колись стояли шатра Індіянів та горіли їх вогні, сьогодня може стоїть громадський або судовий будинок. Тисячі квадратових миль пшеничних ланів заявились на просторах, де паслися табуни буйволів, а дві великі трансконтинентальні залізничні системи простяглись здовж рік, якими бродили давні мисливці. І тяжко повірити, коли станеш на оживлених вулицях Вінніпеґу, що ще за памяти живучих тепер людей тут торговано тільки шкірами і кожухами, що засобом транспорту була двоколесна теліга, запряжена конем або і волом, та човен на воді, та що одиноким урядом була компанія авантурників, що прибули з Анґлії над Гудсовський залив.

Коли ще не було залізниці Кенедіан Песіфік (її скінчили будувати в 1886 р.) то мало хто з білих переселенців мав охоту йти жити в західній Канаді. Хліборобство позначалось тоді старими способами і щойно пізніше ця країна стала одним з найбільших центрів продукції збіжжя в світі.

В склад канадійських провінцій Манітоба увійшла 15 липня, 1870, і мала тоді 13,000 квадратових миль простору (на 3,720,000 квадратовох миль канадійської території). Той простір збільшено в 1881 році і знова в 1912 р., коли до Манітоби прилучено округу Ківатин. Внаслідок тих додатків Манітоба має тепер 251,832 квадратових миль простору. І як довго є такі величезні простори для залюднення, як в Канаді, то й нема страху, що світ перелюдниться. На одну квадратову милю в Канаді припадяє тепер тільки три особи, а рахують, що усе населення світу, якого є 1,800,000,000 душ, можна помістити, даючи одній людині десять квадратових футів, на просторі тридцять миль довжини і двадять миль ширини.

Хто був присутний, як відбувалася перша висилка пшениці знад Червоної ріки (Ред Ривер) в Манітобі на схід в скількости кількох тисячів бушлів, той ледви чи повірить у факт, що в 1912 році в цій провінції зібрано поверх сто мільйонів бушлів пшениці і майже таку саму скількість вівса. І що подумали-б старі переселенці, коли б сказати їм, що в Манітобі є тепер сорок тисяч автомобілів, та що скількість телефонів в цій країні належить процентово до найвищих в світі.

В Манітобі росте майже усе, що росте денебудь в поміркованій полосі. Манітобські фармері дістали вже десятки нагород за свої продукти на конкурсах з іншими провінціями та з усіма стейтами Спол. Держав на Міжнародній Виставці Земельних Продуктів в Кензас Сіті, Мизурі, та в Піорія, Іллинойс. Манітобські яблука, сливки, кавуни, гарбузи та городовина є замітні своєю високою якістю. Процвітає тут і молочарство, і манітобське масло має звичайно найвищі ціни в експортовій торговлі молочарських продуктів. Завдяки своїм пасовискам і підсонню, Манітоба змогла здобути всеамериканське чемпіонство в годівлі худоби підчас великої виставки в Шікаґо.

Телефон, телеґраф, фармерська почта та радіо скасували майже цілком те відокремлення та самітність, що давніше відстрашувало переселенців від життя в цій провінції.

Хліборобство є основною індустрією Канади і кожної країни, отже коли почали залюднюватися степові провінції, то це мало великий вплив на матеріяльний поступ цілої Канади, що тепер є найбільшим в світі експортером пшениці і вівса, займає важне місце як продуцент інших родів збіжжя та дає величезну скількість молочарських продуктів та інших плодів поля і саду.

Одначе пшениця є найважнішим продуктом і грає першорядну ролю в поширенню домашного ринку для продуктів фабричної, гірничої та инших індустрій, в розбудові великої експортової торговлі і дає можливість імпортувати потрібний товар. В часі проголошення Конфедерації продукція пшениці становила 15,000,000 бушлів, а в 1926 році було вже 410,000,000 бушлів цього зерна. Головна маса пшениці йде тепер на ринок через фармерську кооперативну орґанізацію Канадійський Пшеничний Збір (Кенеліен Гвіт Пул). Це є найбільша цього рода орґанізація в світі; вона має свої елеватори і бюра по цілім канадійськім Заході, свої бюра в Монтреалі, в Лондоні і в Ню Йорку та перепродує на біля $350,000,000 пшениці щорічно. Цієї осени правдоподібно переберне на себе також продажу пшениці обєднаних фармерів провінції Онтеріо.

Манітоба має також добрі вигляди на розвиток своєї мінеральної і рибальської промисловости і скористає багато, як будуть побудовані залізничі шляхи в північних сторонах провінції, в сусідстві території, що притикає до Гудсонського заливу

Манітоба має вже достаточні припаси гидро-електричної енергії і Вінніпеґ має запевнене постійне постачання електричного току. З рік і водопадів провінції може діставати електричного току 23,000,000 кінських сил, і одна лиш ріка Нелсон є центром водозбору на просторі в яких 450,000 квадратових миль.

Манітоба має справно впорядковану шкільну систему, кілька добрих колеґій, а для імігрантського населення дає певні уступки щодо навчання їх рідної мови в початкових школах.

При своїх вельми інтересних традиціях з минулого ця степова провінція має безперечно гарні вигляди на майбутне.

Працююча Молодь "Нового Світу" і "Молоде Життя"

МИХАЙЛО ГУНДОРФ, РОКІВ 14
редактор "Молодого Життя"

МАРІЯ ТОКІ
стенограф і адміністратор

МАРУСЯ ВИПРУК
складач

ОРЛЄАНСЬКА ДІВА

В травні цього року минуло пятьсот років з того часу, як французьке місто Орлеан, що його через сім місяців облягали Анґлійці, звільнилося від того ворога. Французьке військо, що прогнало Англійців, було під проводом 18-літньої селянської дівчини, Йоанни д'Арк. За військове і военне діло вона взялася доразу, під впливом якоїсь таємної принуки, покинувши звичайні умовини тихого сільського життя. Але знатоки кажуть, що в цім военнім подвигу вона виявила великі стратеґічні здібности.

Йоанна народилася в 1412 році в середняцькій селянській сім'ї, виростаючи, навчилася звичайних в сільському господарстві жіночих робіт

але письменности ця наука на включала, бо й її батьки також були неписьменні. Зате було багато в них релігійної забобонности, що панувала в ті часи над цілою Европою.

Це були часи воєн між Анґлією і Францією і мала селянська дівчина була добре ознайомлена а усіма небезпеками такого стану—а правдоподібно і сама згодом захопилася духом военних пригод і забажала особисто їх зазнати. Отже на 18 році життя рішилась піти на війну. Також річ не виключена, що в неї була більш мужеська чим жіноча вдача, а умовини военного часу тільки зміцнили в ньої нахил до життевої діяльности мушин, а там і до військового діла. Одначе забобонне населення Франції добачувало в появі дівчини на командним становищі в армії щось надзвичайного і чудесного, і згодом утворились про неї релігійні леґенди що їх не занедбало використати в своїх цілях католицьке духовенство.

Очевидво, нічого надзвичайного навіть у військовій карієрі Орлеанської Діви не було, бо після поражки під Орлеанном Анґлійці відносили нові побіди над Французами, розбила і ту частину їх війська, що була під проводом Діви, а її саму взяли в полон. І як це було тоді звичаєм пануючої кляси і духовенства її оскаржено в чарівництві і єресі, засуджено на смерть і спалено на кострі в 1431 році. Для католицької церкви це дало привід проголосити її святою, а для французької буржуазії вона стала зразком національного героїзму—спасителькою вітчини. А в дійсности Анґлійців прогнала остаточно з Франції сама маса її населення.

Причина рака

ЖУРНАЛ Плекання Здоровля (Health Culture) говорить слідуюче про відношення між поганою поживою і недугою, відомою під назвою рак:

"Чи прокидається рак від їдження поганої поживи? Погана пожива спричиняє недокормлення, хиби в обігу крови, ферментацію, гниття, нечисту кров, тай взагалі внаслідок неправильного способу життя в тілі утворюється хворобливий стан, сприятливі умовини для розвитку рака. Подібний стан утворює також продовжене нервове пригноблення—тяжка умова праця, журба, неспокій, то-що.

Коли рак повстав з таких причин, то на нього нема ніякого спеціяльного лікування, ніякого спеціяльного засобу на його поборювання і ніякої підстави сподіватися, що рака можуть поконати якінебудь хемічні речовини. Якщо погані харчі ушкодили орґани травлення, ослабили цілий орґанізм, утворили ґрунт, сприятливий для розвитку рака, так річ цілком природна, що одиноке лікування, яке можна брати серіозно, мусить йти по лінії доброї поживи і уліпшеного прохарчунку."

Наприкінці автор цих заміток каже, що його досвідів лікуванню рака піддержує погляд, що треба покладатися на веґетарянську дієту (не їсти мяса) так в запобіганню цій недузі, як і в її лікуванню. Він замічає, що "споживання свіжої городовини має, як здається, спеціяльну силу зціляти, якщо взагалі зцілення є можливе, в болячкових, туберкульозних і руйнуючих формах недуги."

НОВИЙ "ШАМПІОН" СВІТОВОГО "МИРУ" — МАЛЕНЬКЕ ЛЕВЯТКО Є БАТЬКОМ ВЕЛИКОГО ЛЕВА

MONTREAL DAILY STAR

Британський Лев:—Він йде слідом за своїм батьком; насліду своєго дорогого батька.
Австралійське Левятко:—Справді наслідує! Я скоро його наздо
Австралійське 'робітниче' правительство є багато старше як англійське,

"HIGH PURPOSE HIS STEED, AND WITH BANER OF HOPE HELD ALOFT".
"Whose Armor Is His Honest Thought
And Simple Truth His Utmost Skill."

Шифкартова Агенція 'Новий Світ'

1418 CITY HALL AVE. (HOTEL-DE-VILLE) NEAR ST- CATHERINE ST.

Telephone LAncaster 1361

MONTREAL, QUE. CANADA

Продажа Шифкарт до Канади і Старого Краю

Безплатні інформації в усіх іміграційних справах

СТАРАННЯ О ПЕРМІТИ-ПОЗВОЛЕННЯ НА ПРИЇЗД ДО КАНАДИ

Почтові перекази і заграничка пересилка гтошей в американських доларах

Робітняки і фармері! Наколи хто з вас спроваджує кревних до Канади, або коли самі їдете до старого краю, так купуйте шифкарти в Шифкартовій Агенції "Новий Світ"

Всі справи полагоджуємо скоро і дешево

Пишіть на адресу:

THE NEW WORLD STEAMSHIP TICKET AGENCY, Reg'd.

P. O. Box 1092 - - - - Montreal, Que.

НОВИНА!

З початком 1930 року появиться в Монтреалі новий культурно-освітній часопис

"МОЛОДЕ ЖИТТЯ"

ФУНДАТОР—ІВАН ГНИДА

РЕДАКТОР—МИХАЙЛО ГОНДОРФ, РОКІВ 14

Це буде одинокий в Америці український культурно-освітній часопис відмолоджування

Наша українська молодь, що бажає вічно жити молодим життям і ті старці, що шукають ліку на відмолодження, знайдуть цей лік в "Молодім Житті"

В Гумористичній Частині, для тих алькогольників, вуличників й великих громадських хрунів та панських підхлібників, що дуже мало коли або взагалі ніколи нічого не читають, для таких людей молодий редактор пише вельми інтресне "оповідання" на тему:

Людина і Свиня або Свиня і Людина

Це буде гарний, цікавий і кожній людині придатний укр. часопис

Пишіть за ним на адресу:

THE YOUNG LIFE

P. O. Box 1092 - - - Montreal, Que.

Незабаром вийде з друку

КУЛЬТУРНО-ОСВІТНІЙ ПРЕКРАСНО ІЛЮСТРОВАНИЙ

КАЛЄНДАР "НОВИЙ СВІТ"

НА 1930 РІК

Гарний різнородний наукович зміст й образки задоволять кожного читача

Ціна з пересилкою 35ц

Пишіть на адресу:

NOWYJ SWIT

P. O. Box 1092 - - - Montreal Que.